

ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ ΚΑΙ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ

Η ΕΝΩΣΗ ΚΑΘΗΓΗΤΩΝ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΡΟΑΓΩΓΗ ΤΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ ΣΤΗ ΔΕΥΤΕΡΟΒΑΘΜΙΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ (ΕΚΔΕΦ)

Γ.Σ. ΔΗΜΗΤΡΑΚΟΥ

Θα προτιμούσα, αν ήταν δυνατό, να μην αναφερθώ στις τελευταίες εξελίξεις, που βρήκαν το μάθημα των Φιλοσοφικών να παραδέρνει παραγκωνισμένο στο περιθώριο βαθιών αλλαγών στην Παιδεία της χώρας μας, μιας χώρας που διαθέτει τη μεγαλύτερη φιλοσοφική παράδοση και τρέφει τη μικρότερη ίσως εκτίμηση, όπως φαίνεται, στη μορφωτική της αξία. Τούτο όμως αποκλείεται, γιατί σαν εκπρόσωπος πρώτα της ΕΚΔΕΦ είμαι υποχρεωμένος να πάρω θέση και για άλλους λόγους και για τα τελευταία ψαλλιδίσματα στο Ωρολόγιο Πρόγραμμά του, που κατέβασαν ακόμη χαμηλότερα τη σημασία του, ενώ ανέβασαν κατακόρυφα το αίσθημα της αβεβαιότητας για τη μελλοντική του τύχη. Έτσι που κατάντησε το μάθημα τούτο, κανείς πια δεν είναι σε θέση να προσδιορίσει, ποιά περίπου μπορεί να είναι η μορφωτική του αποστολή στη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση.

Ότι το μάθημα τούτο με την αρχαιότερη ιστορία και παράδοση και με τα αναμφισβήτητα «δικαιώματα» περνά σήμερα, και εδώ και σ' άλλες χώρες, οξύτατη κρίση, είναι λίγο-πολύ σ' όλους γνωστό. Γνωστό είναι ακόμη ότι, από τότε, που είχε κάνει στη χώρα μας την πρώτη του εμφάνιση στο επίσημο «Ωρολόγιο και Αναλυτικό Πρόγραμμα» του Γυμνασίου στα 1836, ως τα σήμερα, φυτοζωούσε σαν «δευτερεύον» μάθημα στο πλαίσιο του «κανόνα» των γυμνασιακών μαθημάτων· στο γνωστό μάλιστα κορακοζώητο Αναλυτικό Πρόγραμμα του 1935 εμφανίζονταν κυριολεκτικά και σαν «άσκοπο», επειδή οι συντάκτες του θεώρησαν περιττό να προτά-

* Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ έχει ως παγία πολιτική της να φιλοξενεί στις σελίδες της κάθε λογής δημοσιεύματα (σχόλια, άρθρα, ειδήσεις, μελέτες, παιδευτικά προγράμματα), που έχουν σχέση με την άσκηση της φιλοσοφικής δραστηριότητας σε όλες της βαθμίδες της Εκπαίδευσης. Η Ελληνική Φιλοσοφική Επιθεώρηση φιλοδοξεί να καλλιεργήσει και να αξιοποιήσει για την παιδεία μας, όχι μόνο τη μακρά φιλοσοφική μας παράδοση, αλλά και τη ξένη, όσο τούτο είναι δυνατό. Θέλει προπάντων να πληροφορήσει, να παρουσιάσει εργασίες σχετικού περιεχομένου, να αναλύσει επίκαιρα φιλοσοφικά θέματα, να κρίνει και γενικότερα να βοηθήσει υπεύθυνα το συνάδελφο, αλλά και κάθε ενδιαφερόμενο, που δε διαθέτει ούτε τον απαραίτητο χρόνο ούτε τα μέσα για να διατηρήσει μια άμεση επαφή με ό,τι συμβαίνει σήμερα στο χώρο της φιλοσοφίας. Ακόμη, σκοπός του περιοδικού είναι να βοηθήσει, να αξιοποιήσει και να δραστηριοποιήσει όλο το ανθρώπινο δυναμικό που σήμερα εργάζεται στην Εκπαίδευση, και ιδιαίτερα στον ευαίσθητο χώρο της Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης. Το Περιοδικό είναι ανοιχτό σε κάθε μορφή συνεργασίας, που αποσκοπεί στην αντικειμενική και αμερόληπτη εξέταση των προβλημάτων της φιλοσοφικής μας παιδείας.

ξουν στο Πρόγραμμα τούτο, όπως συνηθίζεται, το σκοπό, που υποτίθεται ότι υπη-
ρετούσε.

Όλα τούτα είναι λίγο-πολύ γνωστά. Άγνωστο ωστόσο είναι ίσως, αν και ως ποιό σημείο ξεπεράστηκε λ.χ. η κρίση στο διεθνή χώρο. Στον τόπο μας πάντως δε ξέρω να έγινε ως τα σήμερα κάποια σοβαρή προσπάθεια, για να αντιμετωπισθεί σαν πρόβλημα ούτε η τελευταία τούτη κρίση ούτε συνολικά το μάθημα των Φιλοσοφικών και να δοθούν οι πρέπουσες λύσεις. Όπως φαίνεται από τη σχετική βιβλιογραφία, οι λύσεις, που δόθηκαν σ' άλλες χώρες, όπως λ.χ. στην Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας ή στη Γαλλία και στην Ιταλία, ήταν σύμφωνες με την ιστορική τους πραγματικότητα. Γιατί, όπου υπάρχει θεσμοθετημένο μάθημα Φιλοσοφικών, η μορφή και προπάντων το περιεχόμενό του καθορίζεται κυρίως από τις ισχύουσες πολιτικοκοινωνικές συνθήκες της χώρας. Το σπουδαίο ωστόσο εδώ είναι ότι ακόμη και μέσα από τους οποιουδήποτε φραγμούς το μάθημα μπόρεσε να βρει το δρόμο του και να χαράξει την καινούρια του μεθοδολογία και διδακτική, παραμερίζοντας όλο και περισσότερο το καθιερωμένο διδακτικό «εγχειρίδιο» και χρησιμοποιώντας αντίστοιχα στο ίδιο μέτρο το διάλογο ή το δοκιμασμένο σύστημα, της Σωκρατικής ερωταπόκρισης κατά την εξέταση φιλοσοφικών θεμάτων.

Σύμφωνα με την επικρατέστερη άποψη το μάθημα τούτο της Δ/θμιας Εκπ/σης πρέπει να καλλιεργεί με τη συστηματική χρησιμοποίηση του ελεύθερου κριτικού στοχασμού τη λογικότητα, που ανοίγει το δρόμο προς τον κριτικό ορθολογισμό. Από αυστηρή φιλοσοφική άποψη ο κριτικός ορθολογισμός μπορεί να μην είναι η μοναδική φιλοσοφική διέξοδος, είναι όμως η μοναδική μορφή φιλοσοφίας, που μπορεί να διδαχθεί και να γίνει προσιτή σ' όλους τους μαθητές. Πάνω σ' αυτή τη βάση τα «Φιλοσοφικά» ξεκινώντας από γενικές έννοιες και κύκλους προβλημάτων στη Γαλλία και τελευταία και στην Ομοσπονδιακή Γερμανία προσπαθούν να συνθέσουν ορθολογικά την εικόνα του Ανθρώπου και την έννοια της Δημοκρατίας. Οι τελευταίες μάλιστα ελπιδοφόρες εξελίξεις στο Δυτικοευρωπαϊκό χώρο δείχνουν καθαρά, ότι η κρίση τούτη πάει να ξεπεραστεί· και το σπουδαιότερο: πως αρχίζει να εδραιώνεται σε γερότερη βάση η πεποίθηση ότι η βασική φιλοσοφική μόρφωση πρέπει να αποτελεί έναν από τους κεντρικότερους στόχους της Δ/θμιας Εκπ/σης όλων των τύπων, που προετοιμάζουν υποψήφιους για σπουδές στα Ανώτατα Εκπ/κά Ιδρύματα.

Σ' εμάς, όσο ξέρω, κανείς ως τώρα δεν αμφισβήτησε ανοιχτά το σπουδαίο ρόλο, που πρέπει να διαδραματίζει το μάθημα των Φιλοσοφικών είτε σαν αυθύπαρκτο και ολοκληρωμένο μάθημα είτε σαν μεθοδική πορεία με τη μορφή της λεγόμενης «φιλοσοφικής εμβάθυνσης» των άλλων μαθημάτων της Δ/θμιας Εκπ/σης, για να τα εμπλουτίσει με φιλοσοφικό πνεύμα ή για να φωτίσει τη φιλοσοφική τους υποδομή. Κι όμως το μάθημα, παρά τη σιωπηρή αποδοχή των σκοπών του, αντί να βελτιωθεί τόσο στο βασικό του στόχο, τη μετουσίωση δηλ. του άγονου και εσωτερικά ασύνδετου «γνωστικού» υλικού, που αποκομίζει ο μαθητής από τα διάφορα μαθήματα, σε συστηματοποιημένο και γόνιμο μορφωτικό αγαθό, όσο και στο γενικότερο μεθοδολογικό του ρόλο, που συντελείται με τη φιλοσοφική εμβάθυνση, άρχισε με διάφορες δικαιολογίες να υποβαθμίζεται σε τέτοιο βαθμό, ώστε με πολλή δυσκολία πια να ανταποκρίνεται στην αποστολή του. Η παράλογη τούτη κακομεταχείριση των Φι-

λοσοφικών από την Πολιτεία, που θυμίζει συμπεριφορά άστοργης μητριάς, επιδεινώθηκε τελευταία ακόμη περισσότερο με τον αστείο περιορισμό του στη Γ' τάξη του Λυκείου, μέσα στα ασφυκτικά πλαίσια της μιας εβδομαδιαίας ώρας. Είναι αυτόνοτο ότι με το βαθμιαίο υποβιβασμό του σε μάθημα τρίτης κατηγορίας κινδυνεύει μέσα στα καινούρια Αναλυτικά και Ωρολόγια Προγράμματα της τελευταίας Τάξης του Λυκείου να περιοριστεί στο ρόλο του φτωχού συγγενή των άλλων μαθημάτων χάνοντας την αυθυπαρξία και την οντότητά του και φυσικά και τη σπουδαία μορφωτική του αποστολή. Αυτό όμως είναι εντελώς απαράδεκτο. Γιατί τα Φιλοσοφικά, που θεμελιώθηκαν σαν το «κατεξοχήν» μάθημα μόρφωσης και αγωγής των νέων πριν 2.500 χρόνια στον τόπο μας και έχουν την πιο μεγάλη παράδοση, διατηρούν ως τα σήμερα τα πιο καταξωμένα «δικαιώματα».

* * *

Κάτω απ' αυτές τις συνθήκες η ίδρυση της «Ένωσης Καθηγητών για την προαγωγή της Φιλοσοφίας στη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση» (ΕΚΔΕΦ) δεν ήταν κάτι το αναπάντεχο. Στην εκστρατεία, που εγκαινίασε για τη σωτηρία του μαθήματος των Φιλοσοφικών και γενικότερα για την πραγμάτωση των καταστατικών της στόχων, έχουν προσκληθεί να πάρουν μέρος, όσοι πιστεύουν στη σπουδαιότητα και στη μορφωτική σημασία της βασικής φιλοσοφικής εκπαίδευσης, που πρέπει να καλλιεργείται στις ανώτερες τάξεις της Δ/θμιας Εκπ/σης. Το Διοικητικό Συμβούλιο της ΕΚΔΕΦ από τις πρώτες του συνεδριάσεις αποφάσισε: Βραχυπρόθεσμα να ενισχύσει μέσα στα πλαίσια του σημερινού Αναλυτικού Προγράμματος το μάθημα των Φιλοσοφικών και παράλληλα να ενισχύσει φιλοσοφικά την υποδομή των άλλων μαθημάτων με τη φιλοσοφική τους κατεργασία και εμβάθυνση. Μακροπρόθεσμα να εκπονήσει σχέδιο νέου Αναλυτικού Προγράμματος εκσυγχρονισμένου και αναπροσαρμοσμένου και σε σχέση με μια νέα φιλοσοφικά θεμελιωμένη Γενική Παιδεία και σε συνάρτηση με τα επιμέρους μαθήματα του Προγράμματος.

Για να πραγματωθούν οι πιο πάνω στόχοι, αλλά και γενικότερα, για να ξεπεραστεί η χρόνια κρίση, που ταλαιπωρεί το μάθημα τούτο και δεν το αφήνει να πραγματώσει τους σκοπούς του, πρέπει προκαταβολικά να εξουδετερωθεί η σύγχυση, που επικρατεί ως τα σήμερα σχετικά με το περιεχόμενό του. Γιατί πρέπει να γίνει πρώτα-πρώτα αντιληπτό ότι η «σχολική» φιλοσοφία, που μπορεί να διδάσκεται στη Δ/θμια Εκπ/ση, δεν είναι δυνατό για πολλούς λόγους να ταυτίζεται με τη «Φιλοσοφία» σ' όλη της την έκταση και πληρότητα, με τους κλάδους της δηλ. και τις διάφορες κατευθύνσεις της, μ' όλο το πλήθος των προβλημάτων της. Μ' άλλα λόγια συστηματική εξέταση της Φιλοσοφίας δεν μπορεί να αποτελέσει αντικείμενο κανενός σχολικού μαθήματος. Το ίδιο δεν επιτρέπεται και να περιοριστεί ο ρόλος της «σχολικής» φιλοσοφίας στη λεγόμενη «φιλοσοφική εμβάθυνση» των άλλων μαθημάτων. Όσο σπουδαία και απαραίτητη κι αν είναι η επισήμανση της ιδιαίτερης φιλοσοφικής υποδομής του κάθε μαθήματος, ο περιορισμός του ρόλου της Φιλοσοφίας στη φιλοσοφική κατεργασία των μαθημάτων θα εσήμαινε οπωσδήποτε υποβάθμιση της λειτουργικότητάς της. Στον κύριο ρόλο του, που είναι η γενίκευση και η ολοκλήρωση και ο συντονισμός της αποθησαυρισμένης ασύνδετης γνώσης και η

χάραξη ενιαίας φιλοσοφικά θεμελιωμένης μορφωτικής γραμμής, τίποτε δεν μπορεί να υποκαταστήσει το ξέχωρο, αυτόνομο και αυθύπαρκτο μάθημα των Φιλοσοφικών. Γιατί μόνο αυτό είναι σε θέση να θεωρεί τα πράγματα από ψηλότερη σκοπιά στο σύνολό τους και να αποκαθιστά την ενότητα της γνώσης, που συγκομίζει ο μαθητής από τα φαινομενικά άσχετα ανάμεσά τους μαθήματα της Δ/θμιας Εκπ/σης.

Σχετικά με την πολυσύνθετη τούτη αποστολή των Φιλοσοφικών στη Δ/θμια Εκπ/ση πολλά πρέπει ακόμη να ξεκαθαριστούν, για να πάρει τη θέση που του πρέπει στο σχολικό Πρόγραμμα. Έτσι, όταν αναφέρεται κανείς σήμερα στη «σχολική» Φιλοσοφία και στον ειδικό της ρόλο, είναι υποχρεωμένος να αναφερθεί αυτόματα και στη σχέση της με την Επιστήμη. Η σχέση τούτη, όπως είναι γνωστό, συνιστά σήμερα και το κυριότερο πρόβλημα της Φιλοσοφίας, επειδή μοναδική σχεδόν πηγή της ανθρώπινης γνώσης είναι η Επιστήμη. Στην περίπτωση τούτη η Φιλοσοφία υπηρετεί την Επιστήμη όχι μόνο με την κριτική των μεθόδων, που χρησιμοποιεί, και των πορισμάτων, που συνάγει κάθε φορά, αλλά και με την δυνατότητά της να αποκαλύπτει με τον κριτικό στοχασμό, ότι δηλ. η Επιστήμη μόνη της δεν μπορεί να συστηματοποιεί τα πορίσματα και να αναχωνεύει τις επιμέρους γνώσεις, για να φτάσει σε μια γερά θεμελιωμένη κοσμοαντίληψη, που ν' αντιστοιχεί στο επίπεδο της εποχής μας.

Εκτός από το μορφωτικό η ΕΚΔΕΦ έχει προγραμματίσει να ασχοληθεί και με το δεύτερο, τον όχι λιγότερο σημαντικό, ρόλο του μαθήματος των Φιλοσοφικών στη Δ/θμια Εκπ/ση, τον παιδαγωγικό. Γιατί το μάθημα τούτο, από τότε που ο Πλάτων το εταύτισε με την «παιδεία» θέλοντας μ' αυτό να διαπαιδαγωγήσει τους νέους σαν ανθρώπους και πολίτες, διατηρεί ως τα σήμερα ακέραιο τον παιδαγωγικό του χαρακτήρα. Στην ουσία πρόκειται για ένα πέραςμα από τη θεωρία στην πράξη με αναφορά σε επίλεκτη θεματολογία από τις περιοχές της Φιλοσοφικής Ανθρωπολογίας, της Ηθικής, της Πολιτικής και της Ιστορίας. Επειδή η Επιστήμη στις περιοχές τούτες δεν έχει πάντα την επιθυμητή πειστικότητα αφήνοντας συχνά δάσκαλο και μαθητές ανικανοποίητους χρειάζεται η επικουρία της Φιλοσοφίας. Αυτό είναι ένας άλλος λόγος, που η ΕΚΔΕΦ νομίζει ότι πρέπει να ανοίξει σύντομα ο διάλογος γύρω από τα «φλέγοντα» προβλήματα της ηθικής και κοινωνικής ζωής των ανθρώπων· γιατί ελπίζει ότι έτσι μόνο μπορεί να υποκινηθεί με τρόπο άμεσο μαζί με το ενδιαφέρον κι ο στοχασμός της νεολαίας γύρω από θέματα πολιτικού και ηθικού φρονηματοπισμού. Πραγματικά η άμεση επαφή και τριβή με τα φιλοσοφικά τούτα προβλήματα, που έθεσαν και προσπάθησαν να λύσουν ονομαστοί φιλόσοφοι, μπορεί να φρονηματίσει και να διδάξει, πώς πρέπει να φιλοσοφεί κανείς μακριά από αυθαίρετες κρίσεις και δογματισμούς.

Αναφορικά με τις άλλες δραστηριότητες της η ΕΚΔΕΦ έχει αποφασίσει να συνεργαστεί στενά και με άλλους παράγοντες, που αναπτύσσουν στον ίδιο χώρο τη δική τους δραστηριότητα. Απ' αυτούς οι σπουδαιότεροι είναι: Η Διεθνής Ένωση Καθηγητών της Φιλοσοφίας (Association Internationale des Professeurs de Philosophie — A.I.P.Ph.), οι διάφορες Εθνικές Ενώσεις Καθηγητών της Φιλοσοφίας στη Δ/θμια Εκπ/ση, και εδώ στη χώρα μας, η Ελληνική Φιλοσοφική Εταιρεία, το Κέντρο Φιλοσοφικών Ερευνών και φυσικά και οι Πανεπιστημιακοί Καθηγητές της Φιλοσοφίας, που έχουν και την κυριότερη ευθύνη της προετοιμασίας των ειδικών Κα-

θηγητών, που θα διδάξουν το μάθημα των Φιλοσοφικών. Τέλος έχει ακόμη σχεδιάσει να οργανώσει Συμπόσια και Συναντήσεις εκλεκτών εκπροσώπων της Θεωρίας και Πράξης των Φιλοσοφικών, για να συζητήσουν διάφορα φιλοσοφικά θέματα και για να ανταλλάξουν απόψεις και πείρα από τη σχολική πράξη του μαθήματος.

Για την προβολή και πραγμάτωση των σπουδαίων τούτων στόχων χρειάζεται να υπάρχει ένα Forum, ένα ειδικό περιοδικό... Αυτό που αποτελεί για τη νεοσύστατη ΕΚΔΕΦ ένα όνειρο, γίνεται σήμερα για την Ελληνική Φιλοσοφική Εταιρεία πραγματικότητα. Η ΕΚΔΕΦ χαιρετίζει με ιδιαίτερη χαρά την έκδοση της «Ελληνικής Φιλοσοφικής Επιθεώρησης», που πάει να καλύψει ένα κενό, και της εύχεται μακρομέρευση και κάθε επιτυχία στους άμεσους και απώτερους στόχους της.

ΔΡ Γ. ΔΗΜΗΤΡΑΚΟΣ
ΠΡΟΕΔΡΟΣ ΕΚΔΕΦ

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΑΤΡΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ
ΕΚΔΕΦ